

Зубарева Антоніна Євгенівна
к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права
Львівського національного університету імені Івана Франка

ЗАХИСТ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19 В УКРАЇНІ

Дослідження питання захисту прав людини під час пандемії – одна із актуальних проблем сьогодення. В умовах 2020 року, коли весь світ охоплений інфекційною хворобою COVID-19, міжнародна спільнота докладає чимало зусиль, щоб припинити поширення захворювання. Заходи протидії впливають на усі сфери життя суспільства: міжнародні відносини, співробітництво, економіку, права людини. Особливо складно адаптуватись до карантинних обмежень людям з інвалідністю.

Конвенція про права осіб з інвалідністю, яка набула чинності 3 травня 2008 року у преамбулі п. (е) визначає, що «інвалідність – це поняття, яке еволюціонує, і що інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і відносницькими та середовищними бар'єрами, і яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими» [3].

На запрошення уряду, у зв'язку із потребою міжнародної підтримки, Моніторингова місія ООН з прав людини була розміщена в Україні 14 березня 2014 року для моніторингу ситуації з правами людини на всій території України, з особливою увагою до Автономної Республіки Крим, східних і південних регіонів України, та подання відповідних звітів і внесення рекомендацій Урядові та іншим сторонам щодо вирішення проблем у галузі прав людини [1].

У тридцятій доповіді щодо ситуації з правами людини в Україні у період з 16 лютого по 31 липня 2020 року, розділ VI під назвою «Не залишати нікого осторонь – економічні та соціальні права» охоплював питання впливу COVID-19 на осіб з інвалідністю [2].

Варто зауважити, що п. 19 доповіді зазначає обґрунтованість інформації, отриманої у результаті виїздів на місце та поглиблених інтерв'ю, зокрема з жертвами та свідками порушень прав людини, а також із родичами жертв і їхніми адвокатами, представниками Уряду, громадянського суспільства

та іншими співрозмовниками. Інформація для доповіді також отримувалася шляхом аналізу офіційних звітів, відомостей з відкритих джерел та інших відповідних матеріалів, а висновки ґрунтуються на перевірених інформації, зібраній із первинних та вторинних джерел, які оцінені як надійні та достовірні.

Розглядаючи проблематику захисту прав осіб з інвалідністю під час COVID-19, потрібно підкреслити, що Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні окреслила такі напрямки роботи у цьому питанні (Цілі сталого розвитку, прийняті на Саміті ООН зі сталого розвитку у вересні 2015 року), зокрема: подолання бідності, подолання голоду, міцне здоров'я та благополуччя, якісна освіта, гендерна рівність, чиста вода та належні санітарні умови, гідна праця та економічне зростання, скорочення нерівності, сталий розвиток міст та спільнот, партнерство заради сталого розвитку.

Найбільші перешкоди з якими стикалися особи з інвалідністю – це складність у доступі до медичної допомоги, реабілітаційних послуг, продовольства і освіти, а також із недостатнім забезпеченням соціальними послугами для задоволення їхніх потреб, які під час карантину зростають.

Стаття 5 Конвенції про права осіб з інвалідністю визначає поняття доступності, що означає надання особам з інвалідністю можливості вести незалежний спосіб життя й усебічно брати участь у всіх аспектах життя, і держави-учасниці вживають належних заходів для забезпечення особам з інвалідністю доступу нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, до інформації та зв'язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих або таких, що надаються населенню, як у міських, так і в сільських районах [3].

У доповіді звертається увага на осіб з вадами слуху, які скаржились на неможливість консультуватись у телефонному режимі з сімейними лікарями та викликати швидку допомогу. Також ці люди стикались із випадками, коли співрозмовник у захисній масці звертався до них (наприклад, у супермаркеті охоронець наголошував дотримуватись санітарної дистанції і думав, що вони навмисно ігнорують прохання) і вони не розуміли цього, оскільки вміють читати «по губам» або ж жестову мову. У спілкуванні із лікарями віч-на-віч труднощі виникали у порозумінні, оскільки медичні працівники не готові працювати з такими пацієнтами, бракує персоналу в

обслуговуванні людей із вадами слуху. Окрім того, серед літніх людей з інвалідністю виникло питання цифрової грамотності (у багатьох є моделі мобільних телефонів, які не мають можливості під'єднуватись до он-лайн сервісів або ж мінімального знання користування сучасними гаджетами).

Проаналізувавши ситуацію в державі, Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні надала ряд рекомендацій, щодо усунення визначених недоліків. Серед них [3]:

- усунути існуючі перешкоди та протидіяти будь-якій дискримінації у доступі до медичних послуг за ознакою інвалідності, віку, раси, етнічного походження, статі, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, соціального статусу або іншими ознаками. Надавати інформацію про COVID-19, її профілактику і лікування мовою, зрозумілою представникам груп, що знаходяться у вразливому становищі, та у доступній для них формі;

- розробляти конкретні інструкції, що ґрунтуються на гендерно чутливому підході, основаному на правах людини, щодо заходів із профілактики та пом'якшення впливу COVID-19, яких повинні вживати під час пандемії приватні та державні заклади, включаючи психіатричні лікарні та реабілітаційні центри, з посиланням на рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), і створення механізму нагляду за дотриманням цих заходів;

- забезпечувати медичним і соціальним працівникам, зайнятим у цих закладах, належного захисту і підтримки, що дозволить їм продовжувати виконувати роботу з догляду зі зведенням до мінімуму ймовірного інфікування вірусом їх самих, осіб, за якими вони доглядають, та їхніх сімей;

- надання достатньої підтримки й ресурсів для забезпечення постійного доступу до комплексних послуг з охорони здоров'я і соціального забезпечення, які покликані задовольняти індивідуальні потреби, зокрема на основі гендерно чутливого підходу, осіб літнього віку і осіб з інвалідністю, сприяючи при цьому їхній самостійності та незалежності.

Також можна запропонувати такі рекомендації, опираючись на потреби людей, які були опитані у ході інтерв'ю Моніторинговою місією ООН з прав людини в Україні:

- 1) для осіб з вадами слуху – це використовувати маски з прозорим екраном – щитки, або звичайні маски з такою ж

прозорою вставкою для розуміння співрозмовника;

2) щодо проблеми з комунікації з сімейним лікарем – використовувати сурдоперекладачів, так як вони можуть стати посередником між людиною з порушеннями слуху та медиком, який не знає мови жестів;

3) проводити навчання медичного та обслуговуючого персоналу для можливості спілкування із людьми із вадами слуху;

4) обладнати кожен лікарню та поліклініку в місті спеціальними планшетами, що підключені до дистанційних сервісів із сурдоперекладачем;

5) щодо ситуації із зростанням цифрової грамотності – проводити спеціальні навчання для населення з вивчення різноманітних сервісів, наприклад, для людей із вадами слуху – відео дзвінків, де можна розмовляти мовою жестів;

6) обладнати кабінети медичних закладів спеціальними листівками для людей з порушеннями слуху, за допомогою яких можна відповісти на базові запитання про COVID-19 – наприклад, чи був контакт із хворим тощо.

Як висновок, можна наголосити, що фахівці з прав людини ООН закликають владу під час пандемії COVID-19 і надалі тісно консультуватись із людьми з інвалідністю та організаціями, які їх представляють, і активно залучати їх до процесу прийняття рішень про заходи ефективного реагування, які їх стосуються.

Джерела:

1. Доповідь Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні, 19 вересня 2014 року, A/HRC/27/75, пп. 7–8. URL: www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A-HRC27-75_en.pdf (дата звернення 07.12.2020).
2. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні у період з 16 лютого по 31 липня 2020 року / Об'єднані нації. Права людини. Управління Верховного Комісара. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-09/30thReportUkraine_UA.pdf (дата звернення 07.12.2020).
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. / Відомості Верховної Ради від 06.07.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення 07.12.2020).